

NIEKOĽKO REFLEXIÍ K VYUČOVANIU FRANCÚZŠTINY NA SLOVENSKÝCH ŠKOLÁCH A V STREDOEURÓPSKOM KONTEXTE

SOME REMARKS ABOUTS FRENCH LANGUAGE TEACHING AT THE SLOVAK EDUCATION SYSTEM AND THE CENTRAL EUROPEAN CONTEXT

Radovan Gura

Anotácia:

V príspevku prezentujeme súčasnú situáciu vo vyučovaní cudzích jazykov na slovenských školách s akcentom na vyučovanie a vzdelávanie vo francúzštine. Poukážeme na niekoľko stratégií udržania a ďalšieho rozvoja tohto jazyka vo vyučovacom procese stredoeurópskeho regiónu.

Kľúčové slová:

francúzština, vyučovací proces, Slovenská republika, Európska únia, udržateľný rozvoj, stredoeurópsky kontext.

Abstract:

The article reports on the current situation in foreign languages teaching and learning at the Slovak Education system where French language acquisition is emphasized. It focuses on the maintenance and the future of the French language in teaching and learning process in the Central European context.

Keywords:

French language, teaching and learning process, the Slovak Republic, the European Union, enduring development.

Po vzniku Európskej únie a jej následnom rozširovaní všetkými smermi sa radikálne zväčšil európsky geografický priestor. Keď povieme geografický nemôžeme nepovedať kultúrny a jazykový. Od mája 2004 tvorí Európsku úniu 25 členských krajín, v ktorých sa hovorí 20 jazykmi. Európska únia sa takto stala jedinou medzinárodnou organizáciou, v ktorej jazyk každého jej obyvateľa má status oficiálneho jazyka. To znamená, že zmluva podpísaná v ktoromkoľvek jazyku členského štátu Európskej únie je platnou zmluvou v rámci EÚ (Lopez, 2004). Takéto sú nariadenia. Aká je však realita?

Pokiaľ sa nejaký orgán EÚ rozhodne osloviť členské štáty únie, mal by jednotlivé štáty osloviť v ich oficiálnom jazyku. Z praktických dôvodov však jednotlivé orgány únie využívajú tzv. pracovné jazyky, ktorými sú v rámci EÚ angličtina, francúzština a nemčina. Výber a použitie niektorého z týchto jazykov závisí od rozhodnutia príslušného orgánu EÚ. Vo väčšine prípadov je to angličtina. Prečo je tomu tak? Z uvedených troch pracovných jazykov ju používa najmenší počet obyvateľov EÚ, približne 63 milión. Prečo nepoužívať častejšie ako pracovný jazyk napríklad nemčinu, ktorou v EÚ hovorí niečo cez 100 miliónov obyvateľov. Možno preto, že nemecká jazyková politika nie je veľmi viditeľná v rámci EÚ? (Tito, 2004). Prečo nevyužívať a nepodporiť rozvoj francúzštiny?

Z historického hľadiska v priebehu niekoľkých storočí, presnejšie od čias Ľudovíta XIV až do polovice 20. storočia to bola práve francúzština, ktorá sa používala ako

jazyk diplomacie a medzinárodných vzťahov (Pancraccio, 1998). Pre všetkých občanov a najmä funkcionárov EÚ je ovládanie francúzštiny veľkou profesionálnou výhodou, ale aj znakom aktívneho občianstva a osobnostného rastu. Francúzština je jazyk troch zo šiestich zakladajúcich krajín Európskej únie – Francúzska, Belgicka a Luxemburska. Je jazykom troch miest, ktoré sú sídlami európskych inštitúcií: Štrasburg, Brusel, Luxemburg. Pre niektoré z týchto inštitúcií je prvým, pre ostatné druhým pracovným jazykom. Francúzština je jazykom dôležitých ekonomických a politických partnerov Európy a je aj legitímnym jazykom európskeho kontinentu, ktorý leží na križovatke ostatných románskych jazykov (OIF, 2002).

Práve tri vyššie uvedené krajiny ako členské štáty Frankofónie sa dohodli na podpore a rozvoji tohto jazyka, ktorý spoločne používajú v rámci inštitúcií Európskej únie. V januári 2002 rozpracovali a spustili tzv. *Viacročný akčný plán rozvoja francúzštiny v predstupových krajinách EÚ*. Úloha hlavného koordinátora a vykonávateľa tohto projektu bola zverená Medzivládnej agentúre pre frankofóniu (AIF). Projekt je v súlade so *Spoločným európskym referenčným rámcom pre jazyky* vypracovaným Radou Európy a rešpektuje zásady plurilingvizmu, ktorého cieľom je vylúčiť všeobecné používanie iba jedného jazyka v rámci inštitúcií EÚ, zachovať a podporovať kultúrnu a jazykovú diverzitu Európy. Práve tohtoročné masívne a môžeme povedať bezprecedentné rozširovanie EÚ, by mohlo zvýšiť snahy o používanie jedného jazyka v rámci výmen všetkého druhu, ktoré prebiehajú v EÚ. Budúcnosť francúzštiny ako jazyka medzinárodnej komunikácie závisí práve na jeho používaní v inštitúciách Európskej únie.

Vyučovanie francúzštiny a vzdelávanie vo francúzštine zaberá významnú pozíciu aj vo svetovom frankofónnom priestore ako to potvrdzujú akčné plány Samitov frankofónie z Cotonou (jún 2001) a z Bejrútu (október 2002). Francúzsky jazyk je jazykom transferu, odovzdávania si poznatkov a skúseností, ale je tiež prostriedkom spoločných hodnôt založených na rešpektovaní kultúrnej a jazykovej diverzity. Z tohto pohľadu je potrebné uvažovať o vzťahu francúzštiny k iným kontaktným jazykom, o jej úlohe a postavení vo vzdelávacom systéme v rámci európskeho ale aj svetového frankofónneho priestoru.

POSTAVENIE FRANCÚZŠTINY V SLOVENSKOM VZDELÁVACOM SYSTÉME

Slovenská republika má v súčasnosti 5,4 milióna obyvateľov. Slovenčina je národným jazykom pre 83,9% obyvateľov. Podľa odhadov Veľvyslanectva Francúzskej republiky na Slovensku je 2,1% slovenského obyvateľstva čiastočne frankofónne.

Všeobecne ak hovoríme o statuse cudzích jazykov na Slovensku môžeme konštatovať, že angličtina, nemčina, francúzština, ruština, španielčina a taliančina sú hlavné cudzie jazyky, ktoré sa vyučujú v našej krajine. Navyše francúzština, angličtina, nemčina, španielčina a taliančina majú špecifickú pozíciu, pretože sú aj vzdelávacími jazykmi, nakoľko existuje niekoľko školských zariadení, ktoré vyučujú odborné predmety v týchto jazykoch.

Pokiaľ sledujeme situáciu na jednotlivých stupňoch slovenského školského systému prichádzame k nasledujúcim údajom.

Podľa informácií, ktoré uvádza Ústav informatiky a prognóz školstva navštevovalo základné školy na Slovensku v školskom roku 2003/2004 579 011 žiakov. Z tohto množstva sa 74% (430 784) školákov učí najmenej jeden cudzí jazyk. V rámci týchto žiakov si 279 490 (65%) vybralo angličtinu, 36% nemčinu, 4% ruštinu, iba 1,4% francúzštinu, 0,005% taliančinu a 0,004% španielčinu. Zvyšných 26% (148 227) žiakov z celkového počtu sa zatiaľ neučí žiadny cudzí jazyk. Z prezentovaných čísiel je zrejmé, že francúzštinu sa na základných školách učí len malé percento žiakov a že rezervy vo vyučovaní cudzích jazykov má Slovenská republika už na tomto stupni škôl. Toto je spôsobené najmä školákmi od 6 do 10 rokov, ktorý sa v tomto veku vo väčšine prípadov zatiaľ neučia žiadny cudzí jazyk.

Vyučovanie cudzích jazykov v rámci stredného stupňa škôl je diverzifikované v závislosti od typu školy.

Tak na stredných odborných učilištiach, kde študuje v tomto školskom roku 80 153 študentov, sa 95% učí najmenej jeden cudzí jazyk. Na prvom mieste je nemčina so 54%,

angličtina je iba na druhom mieste a učí sa ju 45% študentov. Tretiu priečku obsadzuje opäť ruština s 5%. 513 študentov učilíšť sa učí francúzštinu, tj. 0,7% z celkového počtu. Na piatom mieste je taliančina, ktorú sa učí 27 študentov (0,04%). Vedúca pozícia nemeckého jazyka je pravdepodobne zapríčinená ekonomickými a s tým súvisiacimi sociálnymi podmienkami, nakoľko ide o typ škôl, ktoré formujú ľudské zdroje najmä pre priemyselné odvetvia a preto v ovládaní tohto jazyka vidia študenti lepšiu možnosť zamestnanosti.

Priaznivejšia pozícia francúzskeho jazyka je na stredných odborných školách, kde študuje celkovo 144 983 študentov, z ktorých sa 99% učí cudzie jazyky. Konkrétne angličtinu sa učí 68% študentov, nemčinu 59%, francúzštinu 4,5% a za ňou nasleduje ruština so 4% študentov. Je pozoruhodné že 1323 mladých ľudí, ktorí študujú na stredných odborných školách v Slovenskej republike sa neučí žiaden cudzí jazyk.

Povinnosť učiť sa cudzie jazyky majú v rámci slovenského školstva gymnazisti, ktorých je v SR 100 057. Títo sa vo väčšine prípadov učia dva cudzie jazyky, a to 95% anglický, 70% nemecký a 13% francúzsky jazyk. Na štvrtom mieste je španielčina a ruština s 3%. Na poslednom mieste na tomto type škôl je taliančina s 0,7%.

Vyučovanie cudzích jazykov na základných a stredných školách v roku 2003

	Anglický jazyk	Francúzsky jazyk	Nemecký jazyk	Španielsky jazyk	Taliansky jazyk	Ruský jazyk
ZŠ	65%	1,40%	36%	0,004%	0,005%	4%
SOU	45%	0,70%	54%	0,00%	0,04%	5%
SOŠ	68%	4,5%	59%	0,50%	0,30%	4%
GYM	95%	13%	70%	3%	0,7%	3%

Zdroj: Ústav informácií a prognóz školstva.

Podat' presné informácie pokiaľ ide o učenie sa cudzích jazykov v rámci vysokého školstva je veľmi komplikované, a to z rôznych dôvodov. Existuje veľké množstvo univerzít a vysokých škôl, kde sa študuje veľa rôznych odborov. Systém jednotlivých fakúlt je diverzifikovaný a prirodzene aj pozícia cudzích jazykov. Cudzí jazyk možno študovať ako samotný odbor, alebo v rámci iného odboru ako prvý, druhý, tretí, či štvrtý cudzí jazyk. Z týchto dôvodov možno počty učiacich sa cudzí jazyk určiť iba približne, a preto sa sústreďíme len na jazyk francúzsky. Podľa odhadov Veľvyslanectva Francúzske republiky na Slovensku je na našom území 8 000 ľudí, ktorí sa v rámci vysokého školstva učia francúzštinu ako cudzí jazyk a 530 študentov študuje francúzštinu ako odbor.

Francúzsky jazyk má špecifické postavenie v rámci sekcií s rozšíreným vyučovaním francúzštiny, bilingválnych sekcií ale aj frankofónnych sekcií v rámci vysokého školstva. Na Slovensku je na základných školách 16 sekcií s rozšíreným vyučovaním francúzštiny, kde môžu žiaci získať medzinárodne platné diplomy *DELF junior* a *DELF scolaire*. Na strednom stupni škôl fungovali v školskom roku 2003/2004 štyri francúzsko-slovenské bilingválne sekcie a na začiatku tohto školského roku bola otvorená piata. Ročne končí štúdium v týchto sekciách približne 120 maturantov. Na vysokých školách Slovenskej republiky existuje šesť francúzsko-slovenských bilingválnych sekcií a jedna trilingválna francúzsko-anglicko-nemecká sekcia, ktoré pripravujú poslucháčov v rámci rozličných odborov ako právo, politické a medzinárodné vzťahy ekonómia, hotelierstvo a turistika (Gura – Rošteková, 2004).

Nemožno nespomenúť mimoškolský vzdelávací systém, to znamená jazykové školy či *Alliances françaises*, v ktorých na Slovensku študuje francúzštinu 1708 ľudí. Títo môžu získať rôzne typy medzinárodne platných diplomov a certifikátov.

Všetky vyššie uvedené čísla a percentá by sme zdôraznili uvedením počtov výmen a mobilit, ktoré žiaci a študenti Slovenskej republiky majú možnosť každoročne absolvovať. V súčasnosti je podpísaná stovka zmlúv a dohôd medzi francúzskou a slovenskou stranou v tejto oblasti. 63 zmlúv je podpísaných na úrovni stredných a 57 zmlúv na úrovni vysokých škôl. V rámci mobilit študenti využívajú najmä ponuky krátkodobých ale aj dlhodobých

štipendií francúzskej vlády, ktoré sú každoročne ponúkané. Podľa informácií Veľvyslanectva Francúzske republiky počet štipendistov za posledné štyri roky vzrástol z 25 v roku 1999 na 69 v roku 2003. Celkovo za posledné štyri roky 242 študentov využilo poskytnuté vládne štipendia (Gura – Rošteková, 2004).

Zo všetkých prezentovaných čísel je možné konštatovať, že za posledné desaťročie sa vyformovalo nové rozloženie cudzích jazykov vyučovaných v slovenskom školskom systéme. Ruština stratila svoju pozíciu lídra, ktorá bola umelo udržiavaná predchádzajúcim režimom. Voľné miesto veľmi rýchlo obsadila angličtina ako jazyk modernej doby. Na druhom mieste sa usadila nemčina aj z dôvodu geografickej polohy SR voči nemecky hovoriacim krajinám. Na treťom mieste je francúzština, jazyk diplomacie a jazyku Voltaira, za ktorým nasleduje ruština a ďalšie dva románske jazyky španielčina a taliančina.

ZACHOVANIE A ROZVOJ FRANCÚZŠTINY V STREDOEURÓPSKOM REGIÓNE

Prečo sa učiť práve francúzštinu a prečo zabezpečiť jej udržateľný rozvoj v tomto európskom regióne? Francúzština mala významný kultúrny vplyv na európsku elitu, a to najmä v oblasti Strednej a Východnej Európy. A boli to práve štáty z tejto oblasti, ktoré sa 1. mája tohto roku stali novými členmi Európskej únie. Je veľmi dôležité, aby diplomati a predstavitelia jednotlivých členských krajín používali svoj materinský jazyk. Napriek tomu Európa potrebuje nejaké spoločné jazykové vektory. Francúzština, angličtina, nemčina, portugalčina a španielčina majú z historických dôvodov status medzinárodného jazyka a preto tvoria nevyhnutný nástroj európskeho dialógu (OIF, 2002).

Správne začlenenie francúzštiny do systému vzdelávania s ohľadom na rešpektovanie kultúrnej a jazykovej diverzity, musí byť súčasťou presne zadefinovaných stratégií.

V tejto perspektíve Medzivládna agentúra pre frankofóniu, pod záštitou Ministerstva školstva Bulharskej republiky, zorganizovala v Sofii dňa 25. – 27. 5. 2004 stretnutie expertov na jazykovú a edukačnú politiku frankofónnych krajín Strednej a Východnej Európy, z dôvodu zaznamenania a zjednotenia informácií v oblasti jazykovej a vzdelávacej politiky s akcentom na vyučovanie a rozvoj francúzskeho jazyka v tomto svetovom regióne. Stretnutie pod názvom *„Regionálna schôdza reflexií a zjednotenia stavu francúzštiny, jazykovej a edukačnej politiky vo frankofónnych krajinách Strednej a Východnej Európy“* sa uskutočnilo za účasti predstaviteľov svetových frankofónnych organizácií ako CONFEMEN (*Conférence des Ministres de l'Education Nationale*), AUF (*Agence universitaire de la francophonie*), FIPF (*Fédération internationales des professeurs du français*) ako aj predstaviteľov Ministerstva školstva Bulharskej republiky, zástupcov Veľvyslanectva Francúzskej republiky v Bulharska a iných predstaviteľov frankofónnych organizácií v Európe.

Na stretnutí sa zúčastnili tímy expertov frankofónnych krajín Strednej a Východnej Európy tj. členské štáty Frankofónie: Albánsko, Bulharsko, Macedónia, Moldavsko, Rumunsko, ale tiež pozorovateľské štáty frankofónie: Česká republika, Litva, Poľsko, Slovensko a Slovinsko, ktoré boli zastúpené iba jedným predstaviteľom.

Schôdza nadviazala na program, ktorý Agentúra iniciovala v Libreville (Gabon) na stretnutí frankofónnych krajín subsaharskej Afriky. Regionálne schôdze tohto typu už prebehli vo frankofónnych krajinách arabského sveta, Ázie, Tichomorskej oblasti ako aj krajín oblasti Indického oceánu.

Počas plenárnych zasadnutí ako aj v rámci pracovných skupín sme sa snažili prezentovať svoje skúsenosti a rozpracovať návrhy, podnety, pripomienky a možnosti rozvoja francúzštiny v našich krajinách. Dospeli sme k mnohým odporúčaniam, z ktorých uvedieme aspoň niektoré:

- Sledovať odporúčania európskej jazykovej politiky, napríklad v súvislosti s plurilingvizmom a tak zabezpečiť výber vo vyučovaní cudzích jazykov už na základnom stupni školstva.
- Zabezpečiť kontinuitu vyučovania francúzštiny.
- Vytvoriť regionálnu sieť učiteľov francúzštiny na všetkých stupňoch škôl z dôvodu výmeny poznatkov a vzájomnej spolupráce.

- Každoročne organizovať regionálne vedecké konferencie.
- Zamerať sa na rozvoj vyučovania francúzštiny ako odborného jazyka.
- Spolupracovať na zjednotení terminologickej databázy v oblasti Európskej únie.
- Zabezpečiť vyučovanie národných reálií štátov tohto regiónu vo francúzskom jazyku.
- Pripraviť učebnice našich národných jazykov pre francúzsky hovoriacich cudzincov.
- Zvýšiť mobilitu a výmeny na všetkých stupňoch vzdelávacieho systému ako aj na rôznych úrovniach spoločenského života.
- Osloviť frankofónne spoločnosti na podporu a spoluprácu pri príprave frankofónnych podujatí.
- Vytvoriť regionálnu web-stránku z dôvodu zlepšenia výmeny informácií.
- A iné.

Záverom konštatujeme, že vyučovanie cudzích jazykov a teda i francúzštiny môže jednoznačne napomôcť v spoločenskej integrácii mladých do Európskej únie ako v oblasti výmen, vzdelávania tak aj profesionálneho rastu. Na druhej strane môže francúzština slúžiť ako vektor komunikácie v rámci bilaterálnej ale aj multilaterálnej spolupráce frankofónnych krajín Strednej a Východnej Európy, s akcentom na zachovanie kultúrnej a jazykovej diverzity. Výsledky stretnutí tohto typu zorganizovaných v rámci celého frankofónneho sveta slúžia ako základný element na rozvoj a posilnenie vyučovania francúzštiny, na vhodné strategické zameranie jazykovej politiky, ale aj na vypracovanie ďalšieho programu Medzivládnej agentúry pre frankofóniu a strategického plánu na obdobie rokov 2006-2015. Mobilizácia všetkých aktérov a používateľov francúzštiny umožní vypracovanie návrhov na posilnenie a rozvoj frankofónie v celej svetovej spoločnosti.

Literatúra:

- GURA, R. – ROŠTEKOVÁ, M. (2004): *Le français en Slovaquie 2003/2004*. In : Réunion régionale de réflexion et de concertation sur l'état du français et des politiques linguistiques et éducatives dans les pays francophones d'Europe centrale et orientale. Sofia. 2004.
- LOPEZ, S. (2004): *Le français dans les institutions européennes*. In : Le Journal de l'Agence intergouvernementale de la francophonie : N°35 - 2004. s. 7.
- ORGANISATION INTERNATIONALE DE LA FRANCOPHONIE (OIF, 2002): *Le plurilinguisme, une force pour l'Europe*. Paris : 2002.
- PANCRACIO, J.-P. (1998): *Dictionnaire de la diplomatie*. Clermont-Ferrand: MicroBUSS,1998.
- SPOLEČNÝ EVROPSKÝ REFERENČNÍ RÁMEC PRO JAZYKY. Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme. Council for Cultural Co-operation. Education Committee. Modern Languages Division. 1.české vydanie. Olomouc: 2002. ISBN 80-244-0404-4
- TITO, E. (2003): *Politiksprache*. In : Acta linguistica N° 5, Interkultúrna komunikácia. Banská Bystrica : EF UMB, 2003, s. 143-148.
- TITO, E. (2004): *Medzinárodná komunikácia ako systém a forma výučby cudzích jazykov*. In : Moderné trendy vo vyučovaní cudzích jazykov. Nitra : UKF, 2004.
- www.diplomatie.fr/francophonie/memoire/sommets.html
- www.sommet99.net
- www.uips.sk

Kontaktní adresa autora :

PaedDr. Radovan Gura, Univerzita Mateja Bela, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Kuzmányho 1, 97401 Banská Bystrica, Slovensko, Tel : +421 48 4461919, e-mail : gura@fpvmv.umb.sk